

F. Sakine Eruz
İstanbul Üniversitesi
Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü

Şenöz-Ayata, Canan (2005): *Metindilbilim ve Türkçe* İstanbul: Multilingual

Canan Şenöz-Ayata, Multilingual Yayınlarından çıkan *Metindilbilim ve Türkçe* adlı kitabında 1960'lı yılların başında Almanya'da doğan bir bilim dalı olan metindilbilimin dünyada ve özellikle Türkiye'deki gelişimini inceliyor. Şenöz-Ayata, araştırmasının temel amacının, Türkiye'deki metindilbilim çalışmalarının başlangıcını ve bugüne doğru sergilediği gelişimi göstererek bu bilimin Türkiye'deki gelişimini yansıtan bütüncü bir bakış açısı kazandırmak olduğunu belirtiyor. Araştırmacı, dilbilim, dil öğretimi, çeviribilim, yazınbilim gibi farklı alanlardan araştırmacıların metindilbilimle ilgili yaptığı çalışmalarını değerlendirerek disiplinlerarası çalışmanın önemini ortaya koymanın bu amaç kapsamında olduğunu vurguluyor (s. 7).

Şenöz-Ayata, "Türkiye'de modern dilbilim çalışmalarının başlangıcının Cumhuriyet'in ilk dönemlerine, 1933 yılında yapılan Üniversite Reformuna, hatta Yazı Devrimine (1928) kadar gittiği yönünde ilginç bir saptamada bulunuyor. Türkiye'deki modern dilbilim araştırmalarının Batı'daki gelişmeleri yakından izlemesi nedeniyle, metindilbilimin Türkiye'deki başlangıcının Batı'ya göre az bir gecikmeyle 1970'li yıllara kadar gittiğine dikkat çekiyor. Buna karşın Türkiye'de yapılan metindilbilim çalışmalarının yurt dışında yeterince tanınmadığına değinen yazar, 2000 yılında yayınlanmış olan "Text- und Gesprächslinguistik-Linguistik of Text and Conversation" adlı kitapta Türkiye'nin adının anılmamasını bu duruma örnek olarak gösteriyor.

Kitap başlıca 6 bölümden oluşuyor. Birinci bölümde metindilbilimin Almanya'da doğuşu, tarihsel gelişimi, tarihsel gelişimiyle bağlantılı olarak metindilbilim alanındaki farklı yaklaşımlar ele alınıyor, bu alandaki önemli çalışmalar tanıtılıyor, metindilbilimin Almanya ve Almanca dışına yayılışı

(İngilizce, İskandinav dilleri, Slav dilleri, Roman dilleri) açıklanıyor. Türkiye'deki gelişim ise ileriki bölümlerde (4. ve 5. bölümlerde) ayrıntılı olarak ele alınıyor. Bu bölümlerle düşünsel köprüyü kurmak amacıyla ikinci bölümde Türkçedeki söylem ve metin kavramları tartışılıyor, söylem ve metin kavramlarının iç içeliğinin nedenleri üzerinde duruluyor.

Üçüncü bölüm her türlü alana özgü metinleri incelemesi nedeniyle disiplinlerarası çalışmaların yürütüldüğü bir dilbilim dalı olan metindilbilimin uygulama alanlarına ayrılmıştır. Metindilbilimin uygulandığı alanlarla (anadili öğretimi, yabancı dil öğretimi, kültürlerarası karşılaştırmalı çalışmalar, çeviri ile) ilgili kuramsal ve uygulamalı bilgileri içeriyor. Bu bölüm Türkçedeki metindilbilim yayınlarının değerlendirilmesine kuramsal bir zemin hazırlıyor.

Şenöz-Ayata, Türkiye'deki metindilbilim çalışmalarının tarihsel gelişimini sergileyebilmenin dilbilimin ülkemizdeki gelişimiyle bağlantılı olduğuna dikkat çekerek dördüncü bölümün başında Türkiye'deki dilbilim çalışmalarının tarihçesine yer veriyor. Dilbilim alanındaki dergileri, kitapları, ulusal ve uluslararası toplantıları tanıtıp değerlendiriyor. Türkiye'de metindilbilim alanındaki ilk çalışmaların 1970'li yılların sonlarına doğru başladığını belirten yazar, Almanya ile karşılaştırıldığında Türkiye'de metindilbilim alanındaki çalışmaların az bir gecikmeyle başladığını saptamıştır. Şenöz-Ayata'ya göre, "metindilbilimin Türkiye'ye gelişine tıpkı Almanya'daki gibi Fransızcadaki göstergebilim çalışmaları önyak olmuştur. Metindilbilimin gelişimindeyse İngilizce yayımlar aracılığıyla aktarılan metindilbilimsel incelemeler oldukça etkili olmuştur. İngilizcenin ardından Almanca ve Fransızca yayımlara dayalı araştırmalar, Türkiye'de metindilbilimin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır" (s. 107).

Dördüncü bölümde Türkçede metindilbilim kavramının kullanımı ve metin sözcüğünün kökeni de araştırılıyor. Türkçedeki metindilbilim yayınları tanıtıp değerlendiriliyor. İncelemeye ve değerlendirilmeye alınan araştırma sayısı 221'dir. Bu yayınların üçer yıllık dönemler halinde incelenmesiyle "Türkçedeki yayın birikiminin oluşması ve yazarların sürekli üretimi sergilenmiştir. Her dönemin en çok yayın yapan yazarındaki yenilik vurgulanarak Türkçe metindilbilim yayınlarının konu zenginliği ortaya çıkarılmıştır" (s.11).

Metindilbilimdeki son eğilimlerin ele alındığı beşinci bölümde, son beş yılda yurt içi ve yurt dışındaki ulusal ve uluslararası kongre, sempozyum

etkinliklerinde sunulan metindilbilim ve metin çözümlemesiyle ilgili çalışmalar tanıtılıyor. Şenöz-Ayata, metindilbilim alanındaki son eğilimleri değerlendirirken disiplinlerarası incelemelerin sayısında önemli bir artış gözlemlendiğini, bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla sınırsız metinleri incelemeye yönelik bir eğilimin oluştuğunu ifade ediyor. Bu gelişmelerle bağlantılı olarak altıncı bölümde sınırsız metin (hypertext) kavramı, tarihsel gelişimi ve sınırsız metne yönelik incelemelere yer veriyor.

Sonuç olarak bu kitap dilbilim, metindilbilim ve sınırsız metin (hypertext) araştırmalarıyla ilgilenen tüm okurların yararlanabileceği bir kaynak. Kaynakçası açısından incelediği alanda hazırlanmış en geniş ve yeni yayınları içermesi nedeniyle yeni araştırmacıların baş vuracağı kapsamlı ve titiz bir çalışma olma özelliğini de taşıyor.